

ТЕОРИЈСКИ РАДОВИ

- Др Божидар Бановић
Зоран Ђокић
- Љиљана Дапчевић-Марковић
- Мр Драгана Коларић
- Драган Петровић
- Проблеми кривично-правне заштите ауторских и других сродних права у Републици Србији*
- Организација управе према уставној повељи државне заједнице Србија и Црна Гора из 2003. године*
- Појам и систематизација кривичног дела тешке телесне повреде у Кривичном закону Србије*
- Морал у Кривичном праву, посебно у питањима везаним за корупцију*

СТРУЧНИ РАДОВИ

- Герхард Данцел
- Благоје Милинић
Срећко Богићевић
Миладин Нешић
- Горан Драшковић
- Др Крсто Липовац
Павле Ковачевић
Стојадин Јовановић
- Дијана Петровић
Петар Дујковић
- Развој образовања полицијских службеника средњег ранга у Баварској (ток и структура, циљ, садржај, методе и специфичности образовања)*
- Опасности полицијске делатности у контроли саобраћаја*
- Међународно правно регулисање спречавања злоупотребе опојних дрога*
- Правни основи уређења материје безбедности саобраћаја на путевима у републици Србији*
- Обука кадрова МУП - Искуства ВШУП*

ИЗ ИСТОРИЈЕ ПОЛИЦИЈЕ

- Владета Милићевић
- Модерна полиција ("ПОЛИЦИЈА", 1936.)
Приредио: мр Радомир Зекавица*

ИЗ СТРАНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

- Драган Живаљевић
Ратко Ивановић
- Пример развоја ГИС у светској пракси - Сан Дијего, САД*

ПРИКАЗИ

- Др Милан Милошевић
- Милан Клисарић
- Др Жељко Никач: Транснационална сарадња у борби против криминалитета: Еуропол и Интерпол*
- Мр Обрад Стевановић:
Руковођење у полицији*

Мр Драгана КОЛАРИЋ,
Полицијска академија

ПОЈАМ И СИСТЕМАТИЗАЦИЈА КРИВИЧНОГ ДЕЛА ТЕШКЕ ТЕЛЕСНЕ ПОВРЕДЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНУ СРБИЈЕ

Резиме: Аутор у раду разматра спорна питања везана за примену кривичног дела тешке телесне повреде. Разматрана питања аутор је у раду груписао у три групе. Прва група питања посвећена је уводним напоменама и прегледу различитих схватања појма кривичног дела тешке телесне повреде, са посебним освртом на Кривични закон Србије. Други, по обиму и начину регулисања, централни део рада посвећен је систематизацији кривичног дела тешке телесне повреде у Кривичном закону Србије. На крају рада дат је завршни коментар који представља резиме резултата до којих је аутор дошао у проучавању овог деликта.

Кључне речи: Кривични закон, кривично дело, тешке телесне повреде.

УВОД

Према принципу *nullum crimen, nulla poena sine lege* свако кривично дело и његова казна одређени су законом. Сходно томе и кривично дело тешке телесне повреде одређено је у члану 53. Кривичног закона Србије као тешка повреда тела или тешко нарушење здравља.

Као што је познато, заштита телесног интегритета остварује се низом докумената које је донела међународна заједница, а које је прихватио велики број држава и низом аката донетих на унутрашњем плану.

Од међународних докумената поменућемо Универзалну декларацију о правима човека из 1948. године и Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1966. године.

Тако, члан 3. Универзалне декларације истиче да свако има право на живот, слободу и безбедност личности.

По одредби члана 6. ст. 1. Пакта о грађанским и политичким правима свако људско биће има право на живот, а по члану 9. ст. 1. свако има право на слободу и личну безбедност.

Устав СРЈ (Службени лист СРЈ бр. 1/92) низом одредби штити телесни интегритет човека. Најважнија од свих је одредба из члана 22. којом се јемчи неповредивост физичког и психичког интегритета човека, као и његово лично достојанство и сигурност. Сличне одредбе садржи и Устав Републике Србије (Службени лист РС бр. 1/90) и Устав Републике Црне Горе (Службени лист Републике Црне Горе бр. 48/1992).

Заштиту и поштовање ових права, прокламованих Уставом СРЈ, Уставом Србије и Уставом Црне Горе, обезбеђује тек кривично законодавство. Тако се, на првом месту, може говорити о кривичним делима против живота и тела.

У теорији кривичног права постоје разни покушаји да се прецизније дефинише основни појам телесне повреде, а у оквиру њих и тешке телесне повреде. Те дефиниције можемо поделити на судско-медицинске и кривичноправне. Одмах треба истаћи да се

појам телесне повреде у медицинском и кривичном смислу не поклапају, јер је медицински појам шири. (Томковић,1982:21)

У кривичноправном смислу под појмом телесних повреда имају се подразумевати повреде телесног интегритета или нарушавање здравља другог лица. Повреда телесног интегритета је оштећење тела човека, узетог у његовој биопсихичкој јединствености, док нарушавање здравља значи изазивање неког телесног или душевног обољења, односно погоршање већ постојећег обољења. (Лазаревић, 1995а:230)

Неки аутори, приликом одређивања телесних повреда, праве разлику између телесних повреда у ширем смислу које обухватају злоставу и телесних повреда у ужем смислу. Под злоставом подразумевају поремећање телесног благостања и обратно проузроковање телесног нерасположења. Тако злостава је гурање, тучење, вучење за косу или браду итд. (Живановић, 1923:30)

Наше је мишљење да разни облици злостављања као што су шамарање, вучење за косу, поливање водом, хватање за руке, гурање и сл., немају карактер телесних повреда, иако значе деловање на телесни интегритет другог лица. За кривично дело телесне повреде неопходно је да је наступила последица, а то је нарушавање телесног интегритета или проузроковање физичког или душевног обољења, што овде није случај.

Пре него што истакнемо судско-медицинску дефиницију телесних повреда, осврнућемо се на одређивање категорије "здравља човека". Здравље човека је медицинска категорија и дефиницију истог даје Устав светске здравствене организације који под тим појмом подразумева: "стање комплетног физичког, менталног и социјалног благостања а не само одсуство болести и неспособности". (Николић,1997:97)

У судскомедицинској науци под појмом оштећење здравља подразумева се мањи или већи поремећај објективног и субјективног, физичког, функционалног и психичког доброг стања или боље речено благостања организма. Тај поремећај грађе или функције организма може бити природног или насилног порекла у односу на учешће активног човечјег чињења или нечињења. (Николић,1997:98)

Очигледно, судско-медицинско дефинисање телесних повреда не може задовољити захтеве кривичног права јер њим није обухваћен елеменат противправности као саставни део појма телесне повреде у кривичноправном смислу.

У закону је предвиђено више облика телесних повреда и то: тешке телесне повреде (члан 53) и лаке телесне повреде(члан 54).

Тешке телесне повреде су најтеже повреде телесног интегритета или тешко нарушење здравља другог лица. Оне не представљају теже квалификоване облике телесних повреда, већ самостална кривична дела. (Лазаревић,1995а:232)

СИСТЕМАТИЗАЦИЈА КРИВИЧНОГ ДЕЛА ТЕШКЕ ТЕЛЕСНЕ ПОВРЕДЕ

Основна и опште усвојена класификација у кривичном праву јесте његова деоба на општи и посебни део. Деоба кривичног права на општи и посебни део остварена је у другој половини 18. века, тачније у Кривичном законнику Француске 1791. године. Одредбе општег дела кривичног законодавства утврђују опште услове за примену кривичних санкција за сва кривична дела тј. опште услове кажњивости. Посебни део изучава питања која се односе на посебне услове кажњивости тј. утврђује услове за примену одређених кривичних санкција за одређена кривична дела. Кривична дела предвиђена посебним делом даље се разграничавају према групном заштитном објекту. Тако, кривична дела против живота и тела с обзиром на свој заштитни објекат (живот и телесни интегритет) представљају посебну групу деликата. Такође, у оквиру појединих група може се извршити систематика, односно груписање тих кривичних дела према њиховом ужем групном заштитном објекту. Кривична дела против живота и тела, према последицама дела, поделили смо у две групе: дела повреде и дела угрожавања. (Лазаревић,1995а:200) У

оквиру прве групе разликујемо: дела која се састоје у лишавању живота (убиство, убиство на мах, убиство из нехата и убиство детета при порођају), дела која се састоје у уништењу плода (недозвољен прекид трудноће) и дела којима се повређује телесни интегритет (тешка телесна повреда и лака телесна повреда). Сва остала кривична дела, осим кривичног дела навођење на самоубиство и помагање у самоубиству које је специфичне природе, могу се сврстати у другу групу.

У теорији кривичног права телесне повреде се различито класификују, углавном према природи и тежини проузроковане последице. Основ за таква разграничења телесних повреда пружа и наше кривично законодавство, које их класификује у две основне групе: тешке и лаке телесне повреде. Основно кривично дело тешке телесне повреде састоји се у тешкој телесној повреди или тешком нарушењу здравља. Кривични закон Србије познаје следеће облике тешких телесних повреда:

- Обична тешка телесна повреда
- Особито тешка телесна повреда
- Тешка телесна повреда квалификована смрћу
- Тешка телесна повреда на мах и
- Тешка телесна повреда из нехата.

Обична тешка телесна повреда

Обична тешка телесна повреда је посебна врста тешке телесне повреде и постоји кад је код другог наступила тешка телесна повреда или тешко нарушење здравља. Радња није ближе одређена, а последица је делимично прецизирана формулацијом "ко другог тешко телесно повреди или му здравље тешко наруши" (члан 53. ст.1). Дакле, наш законодавац није описао обичну тешку телесну повреду, нити је одредио критеријуме који би указивали на постојање ове врсте телесне повреде. Теорији кривичног права и судској пракси остављен је деликатан задатак да методом елиминације-разграничењем конкретног случаја, утврди да се не ради о обичној тешкој телесној повреди или лакој телесној повреди.

У одређивању обичне тешке телесне повреде полазну тачку представља дефиниција особито тешке телесне повреде, јер је она у неку руку супсидијарна према особито тешкој телесној повреди. У члану 53. ст. 2. наведене су теже последице, које када постоје, чине особито тешку телесну повреду. Те последице су:

- опасност за живот повређеног,
- уништење или трајно и у знатној мери ослабљење неког важног дела тела или важног органа,
- проузроковање трајне неспособности за рад повређеног,
- трајно и тешко нарушење здравља и
- унакаженост.

У случају позитивног утврђења једне од ових тежих последица дело ће се квалификовати као особито тешка телесна повреда. У случају негативног утврђења, тј. непостојања наведених тежих последица, вештак ће телесну повреду квалификовати као обичну тешку телесну повреду ако она, по својој природи и замашности, прелази елементе лаке телесне повреде.

Више телесних повреда, које је појединац у једној прилици нанео једном оштећеном сматра се једним кривичним делом телесне повреде, чија се ближа квалификација одређује по најтежој појединачној повреди или по укупном значају свих или више појединачних повреда. Тако ће и више лаких телесних повреда, нанесених у оквиру истог догађаја чинити тешку телесну повреду, ако њихово укупно дејство указује на ову квалификацију. (Лазаревић, 1995b:172)

У једној одлуци Врховни суд Србије је заузео становиште да прелом сваке кости осим прелома зуба треба квалификовати као обичну тешку телесну повреду.¹

Користећи судску праксу, која се мора узети као важно мерило, наводимо случајеве који су се све квалификовали као обична тешка телесна повреда: лом ручног палца (на десној руци, у конкретном случају), повреда кажипрста леве руке, лом надлактице, повреда плућа, прелом седмог и осмог ребра, потрес мозга, повреда бубњића једног уха са последицом умањења слуха на том уху 2-3%, ударац шаком са последицом прскања бубне опне услед чега је дошло до умањења слуха 20%, итд. (Златарић, 1948:103)

Особито тешка телесна повреда

Ова повреда описана је у закону и има различите облике, који се сви састоје у тешком телесном повређивању или тешком нарушењу здравља као и код обичне тешке телесне повреде. Зависно од врсте и тежине настале повреде, она се може појавити у неколико облика:

- особито тешка телесна повреда услед које је доведен у опасност живот повређеног.

Опасност за живот треба да је конкретна тј. таква да је због тежине нанете повреде, односно нарушења здравља, могла наступити смрт повређеног лица. То су они случајеви када су тежина повреде телесног интегритета, односно опасност проузрокованог обољења такви да би у даљем развоју, у одсуству благовремене интервенције по праву за последицу имали смрт повређеног. (Лазаревић, 1995а:232) Овај облик телесне повреде постојао би нпр. кад је услед нанете повреде дошло до јаког спољашњег или унутрашњег крварења, или је проузрокована тешка фрактура лобање, тешко повређено срце, бубрези или мозак и сл.

Опасност мора бити стварна и може постојати како услед нанете повреде тако и услед обољења које је у узрочно-последичном односу са нанетом повредом. По једном мишљењу неопходно је да је опасност наступила али је потом отклоњена. (Таховић, 1961:102) Чињеница да ли је та опасност отклоњена, према другима, нема утицаја на постојање ове повреде. (Бачић, Шепаровић 1997:86)

Чини нам се оправданим да је та опасност пре или касније отклоњена. Прво, због тога што се појам конкретне опасности везује за моменат доношења повреде, и друго, што је тешко замислити да таква опасност траје дуже време, а да се ипак ради о овом облику. Наиме, конкретна опасност значи да је јачина повреде или нарушења здравља таквог интензитета да угрожава живот повређеног или оболелог, али је ефикасна помоћ која је пружена отклонила ову опасност. У случају неотклањања опасности, тј. наступања смрти дело се квалификује по члану 53. ст. 3.

- уништење или трајно и у знатној мери ослабљење којег важног дела тела или неког његовог важног органа.

Да би постојао овај облик тешке телесне повреде законодавац је поставио одређене услове који се односе на интензитет повреде и објекат напада. Потребно је да се ради о важном делу тела или важном органу и да радња учиниоца произведе последицу у виду уништења или трајног и у знатној мери ослабљења.

Као део тела сматра се сваки део тела, унутрашњи или спољашњи, који представља извесну природну целину и има самосталну функцију у склопу целог организма нпр. нога, рука, шака, вилица и др. Органима се пак имају сматрати делови тела који у организму врше једну или више одређених функција (нпр. органи вида, слуха, мириса, органи за варење, дисање, полни органи и др.). Према неким схватањима под органом се сматрају само делови тела који врше функцију чула. (Бачић, Шепаровић 1997:86) Мислимо да је

¹ Одлука КЖ-3898/63, Врховни суд Србије

такво схватање преуско, и да у смислу особито тешке телесне повреде у обзир долазе сви важни делови тела који врше одређену функцију.

Потребно је да се ради о важном делу тела или важном органу. Закон не каже на које се важне делове тела или органе овде мисли. Остављено је да то суд цени, али природно је да у овом погледу већ постоје извесна схватања. Наиме, важност дела тела или органа просуђује се према важности коју има у животу човека и према важности функције коју обавља у саставу организма. У процени се мора поћи од објективно-медицинске процене важности функције тог дела тела или органа, али се мора вредновати и посебан значај који тај део тела има за повређеног у конкретной ситуацији. Тако нпр. прсти леве руке не морају значити, са чисто медицинског становишта, важан део тела, али за лице које је професионални виолиниста они имају посебан значај.

Под уништењем дела тела или органа треба сматрати одвајање истог од тела или његово довођење у такво стање да више не врши своју функцију. Трајно и у знатној мери ослабљење постоји када је функционална моћ важног дела тела, односно важног органа умањена у великој мери, тако да је за њихово потпуно оспособљавање потребно дуже време.

- особито тешка телесна повреда која је проузроковала трајну неспособност за рад повређеног лица.

Неспособност за рад може бити апсолутна и релативна. Апсолутна неспособност је неспособност за сваки рад, док под релативном неспособношћу подразумевамо неспособност за онај рад којим се повређени бавио пре доношења повреде. Законодавац, код овог облика, има у виду вршење оних делатности које је повређени професионално обављао до доношења телесне повреде али је јасно да је ово дело остварено и у случају наступања потпуне неспособности за рад. Даље, ради се о "трајној" неспособности што значи да нема могућности за њен повратак или је немогуће превидети време њеног трајања. На постојање овог дела нема утицаја чињеница да је данас професионална рехабилитација у стању да повређеног оспособи за друго занимање. Овде је узет економски критеријум као основ за квалификацију дела. Спорно је да ли законодавац мисли да код повређеног треба да наступи умањење опште способности за рад или професионалне неспособности за рад. Кривично-правна наука стоји на становишту да се овај елемент бића кривичног дела особито тешке телесне повреде остварује ако је наступила последица трајне професионалне неспособности за рад повређеног.

Ово становиште кривично-правне науке нарушава принцип "једнакости вредности здравља" код сваког човека. Он значи да се иста врста и тежина телесне повреде и њена последица морају једнако и медицински и правно оцењивати што ће рећи независно од занимања повређеног. Примена критеријума "професионална неспособност" за рад повређеног и њено квалификовање као особито тешке телесне повреде задире не само у повреду начела једнакости грађана пред законом него се долази и у колизију са поставкама лекарске етике и правде. Тешко је са гледишта једнакости грађана пред законом, лекарске етике и правде бранити чињеницу да рецимо доношење повреде оштећеном виолинисту или пијанисту које се састоје у губитку или укочености малог прста треба квалификовати као особито тешку телесну повреду, а исте те повреде када је занимање оштећеног службеник, хигијеничар, поштар као обичну телесну повреду или чак лаку телесну повреду. (Николић, 1997:104)

Са друге стране могли бисмо бранити економски критеријум аргументацијом да је повређено лице лишено могућности стицања основних приход за живот, а да није "криво" што је изабрало баш то занимање. Таквом лицу је ускраћена могућност стицања средстава путем рада и ако се то има у виду онда се тешко може навести други критеријум.

Од бивших југословенских Република једино КЗ Словеније у члану 135. предвиђа као последицу особито (посебно) тешке телесне повреде трајну неспособност повређеног

за сваки рад. Словеначки законодавац је оваквом одредбом избегао квалификацију телесне повреде у зависности од природе занимања повређеног, а прихватио квалификацију према тежини проузроковане последице. Прихватајући апсолутну неспособност за рад као последицу особито тешке телесне повреде овај закон, са једне стране, олакшава рад судова, али са друге стране, искључује могућност проглашења неспособности за свој рад као особито тешку телесну повреду. Због таквог сужавања елемента "трајна неспособност за рад" овакво решење није прихватљиво а не одговара ни досадашњем становишту судске праксе у тумачењу овог елемента.

- особито тешка телесна повреда која се састоји у трајном и тешком нарушењу здравља.

Већ смо поменули да се према дефиницији Светске здравствене организације здравље посматра као стање потпуног физичког, менталног и социјалног благостања, а не само као одсутност болести и неспособности. Здравље човека је нарушено кад је изазвано неко органско или психичко обољење услед кога функције организма не могу нормално да се обављају. (Лазаревић, 1995а:234)

Под тешким нарушењем здравља подразумевамо изазивање телесне или душевне болести у већем степену, или погоршање већ постојеће болести. То је поремећај, у већем степену, органског или душевног здравља, који настаје услед неког органског или душевног обољења које је проузроковано нанетом телесном повредом. Под трајним нарушењем здравља подразумевамо проузроковање обољења које траје дуго, за које се не може са сигурношћу предвидети време за излечење. Не мора се, међутим, радити о болестима које се, медицински посматрано, сматрају неизлечивим. (Лазаревић, 1995а:234)

Закон, као и код већине других облика, не одређује када постоји трајно и тешко нарушење здравља. Ради се о квантитативном појму који ближе одређује суд и вештак у сваком конкретном случају полазећи од медицинског значаја проузрокованог обољења и његовог значаја за повређеног с обзиром на његово старосно доба, опште здравствено стање и друге околности.

- особито тешка телесна повреда у виду унакажености.

Овај облик кривичног дела телесне повреде из члана 53. ст. 2. КЗ Републике Србије постоји кад нанете повреде за последицу имају унакаженост тела повређеног. Ни један облик особито тешке телесне повреде не изазива толике дилеме, у кривично-правној теорији и судској пракси, као тешка телесна повреда у виду унакажености.

Проблем се намеће већ код одређивања појма унакажености који је доста споран и отвара низ других питања: да ли могућност накнадне хируршке интервенције има утицаја на квалификацију дела, да ли се унакаженост односи само на видљиве делове тела, да ли је потребно да унакаженост изазове зграђавање других лица итд.

Према једном схватању унакаженост (нагрђеност) је деформација тела или појединих његових делова, која за свагда мења целокупан спољни изглед повређеног лица. (Живановић, 1924:41)

Неки аутори праве разлику између деформације и унакажености. Деформација је изобличавање ког дела тела на тај начин што се стварају знатне промене у симетрији и облику, што изазива грозоту и страву. По својој природи деформација је трајна. Она постоји нпр. ако се уништи или оштети нос, једна или обе ушне шкољке, усне, очни капци итд. Унакажење је мењање трајно и видљиво естетских и изражајних црта које доводе до неповољне промене изгледа неког

видљивог дела тела, нпр. лица (ожиљци, набори, лакше атрофије, разроконост, стално сузење, уништење обрва и трепавица итд.). Без значаја је да ли се такви недостаци могу сакрити или на други начин затајити помоћу вештачких средстава. (Таховић, 1961:103)

Према трећима, унакаженост се састоји у изобличењу у спољашњем изгледу човека која већ на први поглед побуђује гађење и сажаљење код других особа. (Бачић, Шепаровић 1997:87)

Неповољни ефекти код унакажености такође се различито схватају. Неки их називају гађењем или стравом, а други мењањем естетских и изражајних црта лица. По нашем мишљењу разликовање између деформације и унакажености уствари представља разликовање по степену унакажености, што може имати утицаја једино на одмеравање казне а не и на квалификацију дела.

Што се тиче питања да ли је потребно да унакаженост изазове згражавање других лица, чини нам се да такав утисак није неопходан. У вези са тим Врховни суд Србије је заузео следеће становиште: "За постојање кривичног дела тешке телесне повреде из члана 53. ст. 2. КЗ Републике Србије није нужно да унакаженост која је проузрокована том повредом на лицу оштећеног, као видљивом делу тела, изазове згражавање и других лица".² Појмови згражавање, одвратност, гађење, сажаљење, туга и сл. су неодређени и индивидуални за сваког човека. Што код неког изазива сажаљење код другог може одвратност или гађење и сл.

Унакаженост треба да се односи, пре свега, на видљиве делове тела (лице, врат, шаке), али је релативно који се делови тела сматрају видљивим. Кад ово кажемо имамо у виду савремени начин живота и рада где се откривају и они делови тела са којима то није био случај раније (леђа, ноге и сл.). Унакаженост мора обухватити и те делове тела. То је и логично ако се имају у виду разне човекове активности као што су масовно бављење спортом, манекенством и сл. Према томе, мишљења смо да појам унакажености као последице кривичног дела особито тешке телесне повреде треба проширити са унакажености (деформације) видљивих делова тела на било који део тела.

Могућност да се унакаженост отклони или ублажи каснијом хируршком интервенцијом не утиче, по правилу, на постојање овог облика тешке телесне повреде. Врховни суд Србије заузима слично становиште и истиче да је за квалификацију тешке телесне повреде на основу унакажености без утицаја чињеница да се стављањем протезе уместо извађеног ока може отклонити унакаженост.³

Неки кривични закони уз реч унакаженост додају и квалитет "трајна".⁴ Тиме се ствара и нов задатак за лекаре вештаке, да процене не само да ли извесна промена спољашњег изгледа спада под појам "унакажености", већ и да установе да ли је ова унакаженост трајна. Законодавства која су уз појам унакажености додала атрибут "трајна" вероватно су имала у виду могућност да се разним медицинским захватима произведено стање унакажености може поправити односно отклонити. Такво резонување је у супротности са основним принципом да се квалификација телесне повреде врши у време доношења. Појам "трајности" треба схватити тако да се ради о тешкој промени спољашњег изгледа (не само видљивих делова), а која ће код уобичајеног тока лечења остати као трајна. (Томковић, 1982:122) Због тога и мислимо да се о унакажености може једино говорити као о трајној промени по својој природи и да сам појам унакажености садржи у себи и елемент трајности.

² Симић, И., Петровић, М., (1998). Коментар кривичног закона Републике Србије-практична примена, Београд: Службени лист, стр. 51.

³ Лазаревић, Љ. 1995. Коментар Кривичног закона Републике Србије, Београд: Савремена администрација.

⁴ Казнени закон Републике Хрватске, члан 99. и Казнени законик Републике Словеније, члан 135.

На основу изложеног, прихватамо следећу дефиницију унакажености: "Унакаженост као елемент овог дела је тешком телесном повредом проузрокована изразита промена на спољњем изгледу тела која интензивно нарушава његову естетику."⁵

Тешка телесна повреда квалификована смрћу

Овај квалификовани облик кривичног дела тешке телесне повреде и одговорност за њега ће постојати ако је услед повреда наведених у ст. 1. и 2. члана 53. повређени умро. Према тежини последице и запређеној казни ово је натежи квалификовани облик тешке телесне повреде.

За квалификацију овог облика кривичног дела потребно је да су испуњени одређени објективни и субјективни услови.

Објективни услови су: извршење обичне или особито тешке телесне повреде и узрочна веза између нанетих повреда и последице - смрти повређеног. Дакле, смрт повређеног треба да произилази из нанете телесне повреде, односно тешког нарушења здравља. Код овог облика смрт не наступа као последица радње, него као последица неког обољења које је проузроковано повредом. Као што је већ поменуто, ради се о два узрочна ланца. Први, који постоји између предузете радње извршења и обичне или особито тешке телесне повреде, и други, између тако настале повреде или обољења и смрти повређеног лица. Смрт је овде само "узредна", даља последица овог кривичног дела.

Према одлуци Врховног суда Србије да би учинилац кривичног дела тешке телесне повреде из члана 53. ст. 1. или 2. КЗ Србије, био кривично одговоран и за тежу последицу, смрт повређеног, која је инкриминисана у ст. 3. тог члана, нужно је да је таква последица у непосредној узрочној вези са задобијеном тешком телесном повредом, односно тешко нарушеним стањем здравља које је из те повреде проистекло. Ако би, међутим, до смрти дошло услед дејства других, нових узрока, узрочни ланац између првобитно нанете тешке телесне повреде и смрти повређеног са кривично правног становишта био би прекинут.⁶

Субјективни услови су: умишљајно извршење радње којом се остварују обележја кривичног дела обичне или особито тешке телесне повреде и нехатно поступање у односу на последицу.

Према томе, у конкретном случају мора се утврдити:

- да је учинилац нанео повређеном тешку телесну повреду одређену у ст. 1 или неку од повреда одређених у ст. 2;
- да је смрт наступила услед претрпљене повреде, наиме да је утврђена узрочна веза између повреде и смрти;
- да је повреду из ст. 1. или 2. проузроковао са умишљајем (директним или евентуалним) и
- да је учинилац поступао у односу на смрт из нехата.

Како кривично дело тешке телесне повреде обухвата и тешко нарушење здравља, то дело из ст. 3 може настати и на тај начин што је услед тешког обољења, односно тешког нарушавања здравља као последица дела из ст. 1. и 2. наступила смрт оболелог лица, а смрт се може приписати нехату учиниоца.

У теорији и пракси кривичног права постоји низ дилема када је у питању однос између тешке телесне повреде квалификоване смрћу и убиства. О овом питању нешто више ћемо говорити у наредној глави.

⁵ Симић, И., Петровић, М., *op.cit.*, стр. 51.

⁶ *Ibidem*, стр. 51.

Тешка телесна повреда на мах

Кривично дело тешке телесне повреде на мах представља лакши, привилеговани облик телесних повреда из ст. 1. до 3. члана 53. Постоји, ако је обична тешка телесна повреда, особито тешка телесна повреда или тешка телесна повреда квалификована смрћу, учињена на мах а учинилац дела је, без своје кривице, доведен у јаку раздраженост нападом или тешким вређањем од стране повређеног.

За овај облик телесне повреде битно је:

- да је извршено у стању јаке раздражености;
- да је учинилац дела у такво стање доведен без своје кривице и то нападом или тешким вређањем и
- да је тешка телесна повреда извршена на мах.

Стање јаке раздражености (афективно стање)

Под појмом "јака раздраженост" у смислу овог члана подразумева се тако јака раздраженост која проузрокује посебно душевно стање у коме учинилац без икаквог расуђивања, у моменту када је изазван, изврши тешку телесну повреду.⁷ У питању је посебно афектно стање које карактерише велики интензитет срџбе и узбуђености.

С обзиром да се ради о субјективном елементу, треба га процењивати према конкретној личности, односно њеним субјективним карактеристикама, јер један исти узрок, у виду напада односно тешког вређања, може код различитих појединаца изазвати различите последице. Ипак, код сувише велике преосетљивости где, између повода (изазова) и ступња раздражености нема одговарајуће мере, неће се моћи говорити о овом кривичном делу. (Бачић, Шепаровић 1997:68)

Јака раздраженост, као изузетно душевно стање, када је у питању ово кривично дело мора испуњавати одређене услове.

Прво, мора постојати у време извршења кривичног дела, непосредно после изазова и под утицајем афекта проузрокованог тим изазовом. Према правном становишту Врховног суда Србије да би постојало кривично дело на мах, потребно је да постоји временски континуитет између претходног тешког вређања или напада и радње извршиоца. Тај се временски континуитет неће прекинути постојањем краћег временског интервала између поменутих понашања оштећеног и извршиоца само у случају када је тај интервал такав да, по разумној оцени, суштински не доводи до прекида континуитета између деловања оштећеног и деловања извршиоца.⁸

Друго, за постојање овог привилегованог облика законодавац тражи да код учиниоца постоји "јака" раздраженост, а не свака раздраженост.

У теорији и пракси је спорно да ли се код тешке телесне повреде на мах ради о нормалним афективним стањима или су у питању тзв. патолошки афекти. Под патолошким афектима подразумевају се изванредна узбуђења, која су патолошка било начином свога постанка било својим током и испољавањем ненормалних, психичких збивања било својим патолошким последицама.⁹

Једни сматрају да се мора радити о нормалним афектним стањима, о нормалној срџби у већем обиму, па и закључују да пому њене свести не сме довести до

⁷ Ibidem, страна 42.

⁸ Детаљније у Симић, И., Петровић, М., (1998). Кривични закон ...

⁹ Детаљније у: Јефтић, Д. (1960). Судска психопатологија, Београд - Загреб, стр. 40; цитирано према: Лопичић, Ђ. (1989). Кривично дело убиства на мах, Београд, стр. 101.

неурачунљивости, па ни до смањене урачунљивости јер би се у том случају примениле одредбе члана 12. ст. 1. и 2. КЗ СРЈ.¹⁰

Према другима афективно стање јаке раздражености, премда се креће у границама нормалних афеката, узбуђења, беса и сл. ипак, као јака раздраженост из извесних патолошких разлога може достигнути степен помућења свести са последицом смањене урачунљивости, што значи да је могућа примена одредби о тешкој телесној повреди на мах и одредби о смањеној урачунљивости.¹¹

У процени оваквих афективних стања, њиховог интензитета и утицаја на извршиоца суду ће требати помоћ стручњака (психијатра, евентуално психолога, јер ради се, по правилу, о нормалном афективном стању).

Прихватамо мишљење да ће квалификација по члану 53., у односу на смањено урачунљивог учиниоца бити оправдана само онда ако су објективне околности дела такве да би долазило у обзир и да је учинилац потпуно урачунљив. (Бачић, Шепаровић 1997:68)

Да је учинилац доведен у стање јаке раздражености без своје кривице и то нападом или тешким вређањем

Елемент бића кривичног дела тешке телесне повреде на мах представља и захтев да је учинилац у стању јаке раздражености доведен без своје кривице и то нападом или тешким вређањем од стране повређеног. Ако је учинилац дао повода за напад, па је у стање јаке раздражености доведен својом кривицом, неће постојати услови за привилеговану тешку телесну повреду.

Под нападом се сматра, пре свега она делатност којим се угрожава или повређује телесни интегритет неког лица, али се у кривично правној теорији сматра да напад код овог кривичног дела може бити усмерен и на неко друго добро, ако се тиме изазива стање јаке раздражености. (Лазаревић, 1995а:215) Напад мора да буде озбиљан и по нормалној процени подобан за изазивање јаке раздражености.

Под тешким вређањем подразумева се интензивно изазивање психичког бола и тешка повреда осећања, која код учиниоца изазивају снажан револт, какав се са моралног становишта по друштвеној оцени сматра сасвим оправданим.¹²

Постоји јединствено гледиште да под тешким вређањем у смислу ове инкриминације се подразумева не само увреда и клевета у кривично-правном смислу речи, него и свака друга радња која наноси повреду части код учиниоца кривичног дела. (Лопичић, 1989:101) Као пример у литератури се наводи случај када један брачни друг затекне другог *in flagranti* (у прељуби).

КЗ Црне Горе (проверити) поред напада и тешког вређања помиње још и "тешко злостављање" као нови облик напада оштећеног на извршиоца са циљем попуњавања празнине која постоји између напада и вређања.

Појам злостављања је уопште у кривичном праву доста широк. Злостављање може бити психичко и физичко. У смислу ове инкриминације злостављање треба схватити као свако деловање на тело, а које нема елементе повреде (шамарање, ударање, гурање,

¹⁰ Таховић, Ј. (1962). Коментар кривичног законика, Београд: стр. 268.

¹¹ Златарић, Доленц и др; цитирано према: Бачић, Ф., Шепаровић, З., (1997). Кривично право ...

¹² Детаљније у: Симић, И., Петровић, М., (1998). Кривични закон...

пљување, поливање и др.) а изазива телесни и психички бол.¹³ Атрибут "тешко" злостављање наглашава јачи интензитет те злоставе која изазива много већи телесни и психички бол.

Објекат напада, тешког вређања или злостављања може бити како сам извршилац, тако и лице са којим је извршилац у блиским односима, па и свако друго лице, под условом да је напад или тешко вређање таквог интензитета да је код извршиоца створио, изазвао јаку раздраженост. За разлику од објекта напада пасивни субјект може бити само повређени, што значи да напад или тешко вређање могу долазити само од њега а не и неког трећег лица.

Да је тешка телесна повреда извршена на мах

Да би постојала тешка телесна повреда на мах потребно је да је дело извршено на мах, тј. непосредно после напада или тешког вређања и за време док код учиниоца траје стање јаке раздражености. То значи да између напада или тешког вређања и нанете повреде мора постојати примерен временски интервал. Колико је тај интервал фактичко је питање које се цени према свим околностима дела, а посебно према индивидуалним психичким карактеристикама при чему се морају имати у виду нормална афективна стања. У принципу, овај временски размак траје врло кратко. Међутим, постоји јако раздражено стање које се постепено развија а затим долази до експлозије, јер афективна стања имају свој почетак, развој, кулминацију и пражњење. Према томе, погрешно би било сматрати да "на мах" значи у истом тренутку чим је предузет напад односно тешко вређање или одмах по престанку истих. Битно је само да постоји једно стање континуитета у коме се тешка телесна повреда појављује као реаговање, под утицајем стања јаке раздражености, на напад или тешко вређање.

Неће постојати овај облик тешке телесне повреде ако је учинилац дела дошао у стање јаке раздражености накнадним сазнањем о нападу или тешком вређању па је под утицајем таквог стања извршио тешку телесну повреду код овог кривичног дела тешка телесна повреда треба да представља непосредну реакцију на нескривљени напад или тешко вређање.

Кривично дело тешке телесне повреде на мах ће постојати без обзира да ли је наступила последица из ст. 1. 2. или 3, с тим да закон одређује знатнију разлику у казни са обзиром да ли је нанесена повреда из ст. 1 или нека од повреда из ст. 2, односно проузрокована смрт повређеног.

Тешка телесна повреда из нехата

Тешка телесна повреда из нехата може се појавити у односу на обичну тешку и особито тешку телесну повреду. У односу на тешку телесну повреду квалификовану смрћу не може, јер уколико је до проузроковања смрти дошло услед умишљаја, постојаће убиство а не тешка телесна повреда квалификована смрћу.

Овај облик постоји само у односу на обичну или особито тешку телесну повреду и при томе може постојати и свесни и несвесни нехат.

ЗАКЉУЧАК

Даншња инкриминација кривичног дела тешке телесне повреде је скоро идентична са инкриминацијом тешких телесних повреда из Кривичног законика од 1951. године, и инкриминацијом предвиђеној у изменама Кривичног законика од 1959. године.

¹³ Шепаровић, З. (1985). Границе ризика, Загреб, стр. 138; цитирано према: Лопичић, Ђ. (1989) Кривично дело убиства ...

Анализирајући страно кривично законодавство може се извести закључак да већина кривичних закона регулише кривично дело тешке телесне повреде са малим варијацијама. Отуда и Кривични закони Србије и Црне Горе следе тај пут, из чега се види да су наше инкриминације овог дела на савременом нивоу инкриминације тешких телесних повреда код европских држава. Међутим, и поред тога неспорно постоје одређене примедбе које се могу упутити нашем али и другим решењима. Овог пута задржали смо се на инкриминацији тешке телесне повреде у Кривичном закону Србије и Црне Горе.

Појам телесних повреда, па самим тим и тешке телесне повреде није одређен законом што ствара одређене тешкоће у пракси. Ту велику празнину попуњава теорија на чијем подручју се сусрећемо са различитим дефиницијама телесних повреда, од којих су најважније оне које ово питање посматрају са кривичноправног и судско-медицинског становишта. Разграничење ова два појма не представља проблем ни у теорији ни у пракси. Много више дилема ствара проблем разграничења појединих облика телесних повреда у склопу неких, мање или више, сличних последица. Тако, као посебан проблем се јавља разграничење између лаке телесне повреде и обичне тешке телесне повреде, са једне стране, и обичне тешке телесне повреде и особито тешке телесне повреде са друге стране. Ствар се још више компликује услед тога што закон не одређује обележја лаке и обичне тешке телесне повреде. Тај начин "суптилног ступњевања"¹⁴ је већ испитан у пракси, на примеру Словеније, па нам се чини сасвим прихватљив и оправдан.

Код особито тешке телесне повреде, законодавац би требао јасније да одреди употребљене формулације: важан део тела, важан орган, трајна неспособност за рад, унакаженост. У оваквим случајевима велики значај игра судска пракса, па смо ми на одговарајућим местима истицали начелна правна мишљења и ставове судова у нашој земљи, као и поједине пресуде.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бачић, Ф., Шепаровић, З., (1997), Кривично право-посебни део. Загреб: Информатор.
2. Лазаревић, Љ. (1995), Кривично право-посебни део. Београд: Савремена администрација.
3. Лазаревић, Љ. (1995), Коментар Кривичног закона Републике Србије. Београд: Савремена администрација.
4. Лопичић, Ђ. (1989), Кривично дело убиства на мах. Београд:
5. Николић, Д. (1997) Тешке телесне повреде-правни и судскомедицински аспект. Зборник са Копаоника-Право и медицина, Београд: Српско удружење за кривично право.
6. Симић, И., Петровић, М., (1998), Коментар кривичног закона Републике Србије-практична примена. Београд: Службени лист.
7. Таховић, Ј. (1961), Кривично право-посебни део. Београд:
8. Таховић, Ј. (1962), Коментар кривичног законика. Београд:
9. Томковић, Б. (1982), Кривична дела телесних повреда, Титоград.
10. Златарић, Б. (1958), Кривични законик у практичној примјени, Загреб:

¹⁴Хорватић, Ж. (1977). Кривична дела против живота и тела у новом југословенском кривичном законодавству, Наша законитост, 10, стр. 41.

11. Живановић, Т. (1923), Основи кривичног права-посебни део, I књига, Београд: Геца Кон.

NOTION AND SISTEMATIZATION OF SERIOUS BODY INJURY AS CRIMINAL OFFENCE IN THE SERBIAN CRIMINAL CODE

Abstract: In this paper the author deals with some discussible issues concerning enforcement of serious body injury as criminal offence. These issues are classified in three groups. The first group deals with introductory considerations and review of different ideas about the notion of serious body injury as criminal offence with special regard to the Serbian Criminal Code. The second and the main part of the paper, because of its volume and the way of considering these issues, deals with sistematization of serious body injury as criminal offence in the Serbian Criminal Code. In the third part the author gives final commentary representing a summary of results in studying this criminal offence.

Key words: The Criminal Code, criminal offence, serious body injuries

THE CONCEPT AND SYSTEMATIZATION OF A BAD PHYSICAL INJURY CRIME IN THE SERBIAN CRIMINAL LAW

Summary - The auhor discusses questions that are in dispute with the implementation of a bad physical injury crime. The main questions have been divided into three groups. The first group of questions include the introduction notes and the review of different meanings of the concept of a bad physical injury crime with a special view on the Serbian Criminal Law. The second, and the most important part of the paper includes the systematization of a bad physical injury crime, in the Serbian Criminal Law. The last part of the paper holds the final comments and summary, layed down by the author in his research on the matter.

Key words - Thje Criminal Law, crime, bad physical injury.